

6/2023,
noyabr-
dekabr
(№ 00068)

SUG'URTA TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Temirov Furqat Tursoatovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, "Buxgalteriya hisobi" kafedrasida dotsenti (PhD) furqattemurok@mail.ru <https://orcid.org/0000-0002-6242-2781>

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss6/a6

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritishning normativiv-huquqiy asoslari o'rganilgan, buxgalteriya hisobini yuritishda schyotlar rejasini tadbiiq etishning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. Buxgalteriya hisobini moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta tashkilotlari, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot schyotlar rejasi, moliyaviy hisobot, BHMS (buxgalteriya hisobi milliy standartlari), diversifikatsiya

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Темиров Фуркат Турсоатович

PhD, доцент кафедры "Бухгалтерский учет" Ташкентского государственного экономического университета

Аннотация

В данной статье изучены нормативно-правовые основы организации и управления бухгалтерским учетом в страховых организациях, действующих на территории Республики Узбекистан, выделены особенности применения плана счетов в ведении бухгалтерского учета. Даны научные предложения и рекомендации по совершенствованию бухгалтерского учета на основе международных стандартов финансовой отчетности.

Ключевые слова: страховые организации, бухгалтерия, финансовая отчетность, план счетов, финансовая отчетность, НСБУ(национальные стандарты бухгалтерского учета), диверсификация

IMPROVING THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING IN INSURANCE COMPANIES

Temirov Furkat Tursoatovich

Tashkent State University of Economics, associate professor (PhD) of the "Accounting" department

Abstract

In this article, the regulatory and legal bases of organization and execution of accounting in insurance companies operating in the Republic of Uzbekistan are studied, the specific features of

the application of the chart of accounts in accounting are highlighted. Scientific proposals and recommendations on improving accounting based on international financial reporting standards are given

Key word: insurance organizations, accounting, chart of accounts for financial reporting, financial reporting, NAS(national accounting standards), diversification

Kirish

Jahonda shiddat bilan yuz berayotgan globallashuv jarayoni har qanday o'zgarishlarga tezkor moslashuvchan iqtisodiy siyosat olib borish va uzoq muddatli strategik rivojlanish konsepsiyalarini ishlab chiqishni talab etmoqda. Sug'urta sohasining xizmatlari yalpi ichki maxsulotidagi ulushi Janubiy Koreyada 11 foiz, Germaniyada 6 foiz, Rossiyada 1,5 foizni tashkil etmoqdi. Bugungi kunda jahonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanishida sug'urta tashkilotlarida amalga oshiriladigan turli xujalik operatsiyalari, ish yuritish, xarajatlar hisobi, moliyaviy natijalarni shakllantirish va moliyaviy hisobotni tuzishni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga moslashtirishni taqozo etmoqda. Sug'urta xizmatlari bozorini rivojlantirish yuzasidan zaruriy qarorlar qabul qilish ko'p jihatdan moliyaviy axborotlarni ishonchiligi va shaffofligini ta'minlashga bog'liq. Bugungi kunda jahon mamlakatlarida sug'urta xizmatlarining turli darajada bo'lganligi, ularning hisobi va tahlili turli metodologik yondashuvlar asosida yuritilishi kuzatilmoqda.

Jahonda sug'urta tashkilotlari buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlilini tashkil qilishning konseptual asoslarini ochib berish va metodologik asoslarini takomillashtirishga qaratilgan ko'plab tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Mazkur tadqiqotlar natijasida sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobining biznes haqqoniyligiga ta'siri va moliyaviy barqarorlik, MHXSni qabul qilinishi buxgalteriya hisobi axborotlariga ta'siri, sug'urtalovchilar faoliyatini reyting agentliklari tomonidan baholashda reyting ko'rsatkichlari va standartlari metodologik jihatlari takomillashtirilgan. Shunga qaramasdan sug'urta tashkilotlarining to'lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligini oshirish, sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyati normativlarini optimallashtirish, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini amaliyotga tatbiq qilinishi natijasida sug'urta tashkilotlarining hisob siyosatini tuzish, moliyaviy hisobotning xalqarostandardlari talabi buyicha xarajatlar va daromadlarni tan olish, moliyaviy hisobotlarni tuzish va uni konsolidatsiyalashning zamonaviy usullarini qo'llash va takomillashtirish bilan bog'liq masalalar hanuzgacha o'z echimini topmagan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

O'zbekistonda sug'urta munosabatlarining rivojlanishi natijasida va sug'urta infratuzilmasining qaror topishi yangi sub'ektlarning vujudga kelishiga imkoniyat yaratmoqda.

2022 yildagi jahon sug'urta bozorining rivojlanish tendensiyasini tahlil qilganimizda, shuni ko'rish mumkinki, eng yuqori rivojlanish ko'rsatkichlari AQSH, Janubiy Koreya, Angliya, Yaponiya va Germaniyaga tug'ri kelmoqda.

Bu fikrni iqtisodchi olim Z.E.Beknazarov ham ta'kilab, o'z munosabatini bildiganlar. "Dunyoda sug'urta bozorining rivojlanganligini kursatuvchi asosiy ko'rsatkich bu sug'urta tushumlarining yalpi ichki maxsulotdagi ulushi hisoblanadi. Bizning mamlakatimizda YAIMning 0,4 foizini sug'urta tushumlari tashkil etadi xolos. Aholi jon boshiga tug'ri keladigan sug'urta mukofotlari 28 ming so'mni tashkil etmoqda va bu juda past ko'rsatkich hisoblanadi. Sug'urta munosabatlaridagi barcha tomonlarning huquqlari bir xil emasligi,

sugʻurta shartnomalarida sugʻurta toʻlovlari boʻyicha aniq meʼyor va shartlar mavjud emasligi yuridik va jismoniy shaxslarning sugʻurtaga ishonchini oshirishga toʻsqinlik qilmoqda.[1].

Rivojlangan bozor iqtisodiyotida sugʻurta faoliyati bir tomondan, barqarorlikni taʼminlash omili boʻlib sanalsa, boshqa tomondan jismoniy va yuridik shaxslarning ehtimoliga koʻra kutilayotgan tabiiy va texnogen hodisalardan himoyalanih imkoniyatini yaratadi. Sugʻurtalovchilar bilan sugʻurtalanuvchilar oʻrtasida oʻzaro shartnomalar tuzish asosida, mulk himoyasi kafolatlanadi. Ushbu tuzilgan shartnomalarga muvofiq undiriladigan sugʻurta mukofotlari va amaldagi qonunchilikka koʻra ruxsat berilgan faoliyat buxgalteriya hisobining dastlabki hujjatlari barcha axborot oluvchilar uchun tushunarli va qulay boʻlishi zarur.

1-jadval

Jahon sugʻurta bozorida 2022 yilda mamlakatlarning rivojlanishi[2]

Mamlakatlar	Sugʻurta xizmatlarining, YalMga nisbatan %	Sugʻurta xizmatlarining YalMdagi absalyut mikdori, mlyard dollarda	Aholi jon boshiga tugʻri keladigan sugʻurta mukofoti hajmi, dollarda
AQSH	12%	21006,7	7673
Janubiy Koreya	11,6%	1668,1	3741
Angliya	11,1%	2712,2	4523
Yaponiya	8,1 %	5103,7	3280
Germaniya	6,8%	3792,9	3108
Isroil	4,9 %	399,9	2242
Xitoy	4,5 %	14723,6	455
Rossiya	1,4%	1538,7	146
Turkiya	1,5 %	716,8	128
Qozogiston	0,7 %	170,5	67
Oʻzbekiston	0,4	0,21	6,3

Sugʻurta tashkilotlarida buxgalteriya hisobi, uning oʻziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilib, barcha sohalardagi singari quyidagi yagona tamoyillarga asoslanadi: xolisona tugʻri maʼlumot, uzluksiz hujjatlashtirish, ikki yoqlama yozuv, maʼlumotlarni aks ettiruvchi shakllarning oʻzaro bogʻliqligi va schyotlar tizimiga asoslanishi.

Olimlarimiz Karimov A.A., Qoʻziev I.N., va Raximov M.Yu.[3]larning fikricha “...axborotlarning aniqligi va shaffofligida dunyo tan olgan mezonlardan ancha ortda qolingani, amaldagi tartiblarda asosan soliqlar, toʻlovlar va ijtimoiy muammoli vaziyatlarni hal qilishdagi jihatlarga ustunlik berilishi, rasmiy va chop etiladigan manbalarda faqat davlat organlari tomonidan belgilab bergan tartiblarga rioya qilinishi, korxon va tashkilotlarni moliyalashtirishda eng muxim ishtirokchilar boʻlgan investorlar, qarz beruvchi va kreditorlarning ikkinchi oʻringa quyilganligi rivojlanishda turgʻunlik va muvaffaqiyatsizliklarga sabab boʻlib keldi.” Bu albatta buxgalteriya hisobini isloh qilishni talab etadi.

51 Hamdamov B.K., Ibragimov K.Sh.ning taʼkidlashicha “Oʻzbekiston Respublikasi

buxgalteriya hisobi va hisobotini isloh qilish maqsadlariga quyidagilar kiradi:

- respublika iqtisodiyotida sodir bo‘layotgan jarayonlarni samarali tartibga solish tizimini joriy etish uchun sharoit yaratish;
- buxgalteriya hisobi tizimini, shuningdek, buxgalteriya hisobining milliy standartlarini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MHXS) yaqinlashtirish;
- axborotni yig‘ish, qayta ishlash va uzatish, boshqaruv qarorlarining oqibatlarini bashorat qilish va baholash tizimiga asoslangan iqtisodiy rivojlanishning retrospektiv tendensiyalarini o‘z vaqtida aniqlash.”[4] zarurligi bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri ekanligini ko‘rsatib berishgan.

Mamlakatimiz hamda horijlik iqtisodchi olimlarning ilmiy tadqiqotlari hanuzgacha sug‘urta tashkilotlarida schyotlar tizimiga taalluqli ko‘plab masalalar (buxgalteriya hisobi, schyotlar rejasini aniqlash, schyotlar tizimi nomenklaturasini tuzish va b.) o‘zining bir ma’noli echimini topmaganligi qo‘shimcha uslubiy, didaktik va amaliy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ilgari chop etilgan ishlarda ayrim mualliflar buxgalteriya hisobini xo‘jalik operatsiyalarini joriy aks ettirish va xo‘jalik faoliyatining umumlashtiruvchi ko‘rsatkichlarini olish usuli sifatida, boshqa mualliflar rejani bajarishning borishini nazorat qilish shakli va usuli sifatida, uchinchilari esa xo‘jalik vositalari, jarayonlari va operatsiyalarini iqtisodiy jihatdan bir xil belgilar bo‘yicha tasniflash, umumlashtirish va tizimga solish usuli tavsiflashdi.

Bizning fikrimizcha, buxgalteriya schyotlari axborot abstrakt-mantiqiy modellarni va hisobga olinadigan ob‘ektlarni xo‘jalik operatsiyalariga aylantirish yo‘li bilan miqdoriy o‘zgartirish va ular mazmunini sifat jihatdan tavsiflash uchun tasnifiy belgilarni o‘zida namoyon etadi.

Schyotni didaktika maqsadlari uchun sxema ko‘rinishida tavsiflash mumkin.

Shuning uchun o‘quv muassasalarida schyotlarni o‘rganish schyotning "T-modeli"dan boshlanadi. Bu oddiy sxema tarzidagi model schyotning uchta unsurini o‘z ichiga oladi: 1) schyot nomi; 2) chap tomon - debet; 3) o‘ng tomon - kredit. Biroq schyotni didaktika maqsadlari uchun sxema tarzida keltirish schyot, ayrim mualliflar ta’kidlaganlaridek, ikki tomonlama jadvalni o‘zida namoyon etishini anglatmaydi.

Kontinental maktab mamlakatlarida (Germaniya, Fransiya va b.) ham buxgalteriya schyotlari nomenklaturasi shunga o‘xshash tarzda tuziladi. “Schyotlar rejasini” nomini o‘zgartirish o‘ta munozarali masala hisoblanadi. ushbu masala N.G.Belov, V.F.Paliya, YA.V.Sokolov va boshqa mualliflarning ishlarida muhokama etilgan bo‘lib, ular “schyotlar rejasini” nomini " schyotlar nomenklaturasi" nomi bilan almashtirish zarur, deya ta’kidlashgan.[5]

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolada sug‘urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etishni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tahlil jarayonida ilmiy abstraksiyalash, ekspert baholash, induksiya va deduksiya, taqqoslash, tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar

Hozirgi sharoitda buxgalteriya hisobi iqtisodiyotining barcha xususiyatlarini iqtisodiyotning turli tarmoqlari, shu jumladan sug‘urta tashkilotlarining tarmoq xususiyatlarini hisobga olishi lozim. Mamlakatimizda buxgalteriya hisobini takomillashtirish masalalariga hamma vaqt katta e’tibor qaratilgan.

Sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishda asosiy me'yoriy hujjat bo'lib bu schyotlar rejasi hisoblanadi. Mamlakatimizda schyotlar rejasi turli davrlarda iqtisodiy o'zgarishlar va korxonalarni boshqarish tizimining rivojlanishiga qarab bir necha marta qayta ishlab chiqilib, o'zgartirildi. Jumladan amaldagi schyotlar tizimi 2002 yilda qabul qilingan bo'lsa, keyinchalik zamon talablari asosida qayta ko'rib chiqilgan hamda o'zgartirishlar kiritilgan.

Ushbu schyotlar rejasi mamlakatda faoliyat ko'rsatayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun umumiy namunaviy tusda belgilanganligini hisobga olgan holda tarmoq korxonalarining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib ishchi schyotlarni ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda.

Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni isloh qilishning belgilangan maqsadlariga erishish uchun asosiy chora -tadbirlar quyidagi muammolarni hal qilishdan iborat:

- buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning umumiy uslubiy asoslarini qayta ko'rib chiqish va uni jahon amaliyotida umumiy qabul qilinganlarga muvofiqlashtirish;

BHMS tizimini va moliyaviy hisobotni shakllantirish, foydalanuvchilarga moliyaviy xarakterdagi foydali ma'lumotlarni takdim etish;

- buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni islox qilishning xalkaro larajadagi standartlarni uyg'unlashtirishning asosiy tendensiyalari bilan bog'likdiginini ta'minlash;

- xujalik yurituvchi sub'ektlarga MHXS talablariga yaqin buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning modernizatsiya qilingan modelini tushunish va amalga oshirishda uslubiy yordam ko'rsatish;

MHXS talablarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan o'quv dasturi asosida buxgalteriya hisobi sohasidagi kadrlarni sifatli tayyorlash va qayta tayyorlash.”

Bizning fikrimizcha sug'urta tashkilotida yuritiladigan buxgalteriya hisobining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- sug'urta tashkilotining bopqaruv kengashiga, shuningdek investorlar, mijozlar, soliq organlari, banklar va boshqa manfaatdor shaxslarga kerakli bo'lgan xo'jalik faoliyati va natijasi to'g'risidagi ma'lumotni shakllantirish;

- o'rnatilgan me'yorlar doirasida pul mablag'lari, mol-mulk va sug'urta zaxiralarni shakllantirish va ular dan foydalanish talablarining bajarilishi ustidan nazoratni ta'minlash;

texnik va boshqa zaxiralarni yuritish hamda moliyaviy xo'jalik faoliyatidagi vujudga kelgan salbiy holatlarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish,

sug'urta tashkilotlarining xususiyatini inobatga olib, MHXS talablari buyicha buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotning modelini yaratish.

Bugungi kunda sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning amaldagi tartiblari hamda ularning faoliyatini xalqaro standartlar asosida haqqoniy aks ettirish, sug'urta biznesning potensial qiymatini aniqlash va baholash, hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda qator muammolar mavjud. Bu masalada olimlarimiz Karimov A.A., Qo'ziev I.N., Raximov M.YU.lar MHXS talablariga hozirgi buxgalteriya hisobi talabga javob bermasligini alohida ta'kidlab aytganlar. "...birinchidan, biznes sub'ektlari faoliyatining real natijalarini aniqlash, ularning yutuqlarini tan olish, baholash va ochiqdashdagi amaldagi tartiblari iqtisodiy resurslarni bulgusi haqiqiy egalari manfaatlariga mos tushmaydi. Buning natijasida, biznes sub'ektlari resurslarini jalb qilishning cheklangan oqimlaridagina foydalanishlariga to'g'ri kelmoqda;

ikkinchidan, biznes sub'ektlari daromadlari va xarajatlarini aniq o'lchangan qiymatlari

potensial qiziquvchilar manfaatlariga mos tushmaydi, bu o‘rinda, foydaning aniqligi, naqdligi va sifatini ta‘minlash nazarda tutilmoqda;

uchinchidan, moliyaviy hisobotlarni tayyorlash, taqdim etishdagi o‘rinsiz, ortiqcha, qat‘iy talablarning belgilab qo‘yilganligi, shuningdek biznes sub‘ektlarining o‘z mulklari doirasida aniq boshqaruv qarorlarini tayyorlashda hisobning mayda birliklariga qadar qat‘iy tartib taomillarining belgilab qo‘yilganligi buxgalteriya xodimlarining erkin tajribaga tayangan holda xulosa tayyorlash va ularni manfaatdorlarga taqdim etish imkoniyatini bermaydi. Natijada biznes sub‘ektlarining real holatini o‘zlari istagan tarzda emas, ular foydalanalayotgan resurslar egalari istagan tarzda ochib berishlarining imkonini yuqqa chiqarmoqda;

beshinchidan, buxgalteriya hisobining milliy standartlari MHXSga qanchalik moslashtirilmasin, agarda maqsadlar mushtarakligida axborotlar oqimi ochiqdanmaydigan bo‘lsa, biznes sub‘ektlarining real moliyaviy ahvoli, natijalari va ularning o‘zgarishlarini aniq aks ettirish imkonini bermaydi.”

Bugungi kunda sug‘urta tashkilotida ham yuqoridagi vazifalarni amalga oshirish uchun buxgalteriya hisobini yuritish tartibi puxta ishlab chiqilishi lozim. Ma‘lumki, sug‘urta faoliyatini tashkil etish ishlab chiqarish, savdo va boshqa sohalardan tubdan farq kiluvchi xususiyatlarga ega. Masalan, ishlab chiqarish sub‘ektlarida avval xarajat qilinib mahsulot yaratiladi, va u sotilgandan so‘ng daromad qilinadi, sug‘urta tashkilotida esa aksincha, avval daromad, ya‘ni sug‘urta mukofotlari to‘planadi, so‘ng sug‘urta hodisasi yuz bergan taqdirda xarajat amalga oshiriladi, buning oqibatida qoplama to‘lanadi yoki kelib tushgan sug‘urta mukofotlari hisobot yili davomida majburiyatning bir qismi hisoblanib, yil tugagandan sung daromad sifatida tan olinishi va boshqalar. Sug‘urta tashkilotlarining o‘ziga xos jihatlari *O‘zbekiston Respublikasining “Sug‘urta faoliyati to‘g‘risida”gi* Qonuni 23- moddasi “Sug‘urtalovchilar buxgalteriya hisobining o‘ziga xos xususiyatlari” da ham o‘z aksini topgan bulib, “Sug‘urtalovchilar, sug‘urta brokerlari va qayta sug‘urta brokerlari maxsus vakolatli davlat organi belgilaydigan o‘ziga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda qonunchilikka muvofiq buxgalteriya hisobini yuritadi”[6] deb alohida belgilab qo‘yilgan. Albatta mazkur xususiyatlar sug‘urta sohasida buxgalteriya hisobini yuritishning o‘ziga xos tartibini ishlab chiqishni talab etadi.

Sug‘urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil qilish texnologiyasi, uning xizmatlarining xususiyatlariga bog‘liqdir, ma‘lumki, har qanday sug‘urta tashkiloti ma‘lum haq evaziga o‘zining sug‘urta xizmatlarini ko‘rsatadi. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksida sug‘urta shartnomasi, agar boshacha tartib nazarda tutilmagan bo‘lsa, sug‘urta mukofoti tulangandan yoki mukofot bo‘lib to‘lansa birinchi to‘lov amalga oshirilgandan so‘ng kuchga kiradi.

Sug‘urta mukofot(vznos)larining iqtisodiy mohiyati shundaki, u milliy daromadning bir qismini o‘zida mujassamlantirib, sug‘urtalanuvchining manfaatlarini kafolatlab, sug‘urta hodisalari sodir bo‘lganda to‘lab beriladi. Sug‘urta mukofotlari huquqiy jihatdan olganda shartnomada belgilagan shartlar asosida qabul qilingan majburiyatlarning puldagi ko‘rinishi hisoblanadi.

Sug‘urta tashkilotining tarif siyosati- bu sug‘urta tashkilotining faoliyatini samarali yuritishga erishish maqsadida sug‘urta tarifini aniqlash va tartibga keltirish uchun amalga oshiradigan tizimli ish jarayoni hisoblanadi.

Sug‘urta tashkilotining tarif stavkasi- tuzilgan sug‘urta shartnomasi doirasida

sug'urtalovchining javobgarligini pul mablag'lariga tenglashtirilgan risk va boshqa xarajatlarning narxi (bahosi) o'zida mujassamlashtiradi. Tarif stavkalari yoki sug'urta mukofotlarini belgilashda quyidagi tamoyillarga amal qilish zarur:

1. Sug'urta operatsiyalarining o'zini qoplash va rentablilik.
2. Sug'urta munosabatlarining ekvivalentlilik.
3. Sug'urta tarifini hamma to'lash imkoniyati (hamyonbob).
4. Sug'urta tariflarining stabiligi (turg'unligi).
5. Sug'urtalovchining sug'urta javobgarligining hajmini kengaytirish.

2-jadval

Sug'urta tashkilotlarida mukofotlarining turlari:[7]

No	Turkumlash xususiyati	Sug'urta mukofotlarining turlari
1.	Sug'urta mukofotlarining tayinlanishi bo'yicha:	a) Risklarni koplashga muljallangan mukofotlar b) Jamg'arib borishga muljallangan mukofotlar
2.	Sug'urta mukofotlarining xarakteri bo'yicha mukofotlar:	a) Natural mukofot b) Doimiy mukofot
3.	Sug'urta mukofotlarning tulash shakli bo'yicha:	a) Bir marotabalik to'lanadigan mukofot b) Joriy to'lab boriladigan mukofot v) Yillik mukofot g) Muddati o'tgan mukofot

Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosati bu - boshqaruv, direksiyalar, tuman va shahar bo'linmalarida buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotlarni to'zish tartib-qoidalari, ichki hisobotni to'zish shakllarini muqobil tanlangan variantlari ishlab chiqilib tasdiqlangan hujjat bo'lib, unda moliyaviy xo'jalik muomalalarining baholanishi, aktivlarning kayta sanokdan o'tkazilishi va hisobdan chiqarilishi, buxgalteriya schyotlarining qo'llanilishi hamda tuman va shahar bulinmalari, direksiya, korporativ boshqaruv bilan o'zaro iqtisodiy munosabatlarni buxgalteriya yozuvlarida aks ettirishni o'z ichiga oladi.

Sug'urta tashkilotlarda buxgalteriya hisobini tashkil etishdagi yangicha yondashishning asosiy negizi shundaki, davlat tomonidan o'rnatilgan umumiy qoidalar chegarasida sug'urta tashkilotlari o'z xususiyatlaridan kelib chiqib hisob yuritish siyosatini ishlab chiqishdir.

Xulosa

Sug'urta xizmatlarini ko'rsatadigan buxgalteriya hisobini oddiy sxema bo'yicha yuritish mumkin. Bunday hisob yuritishning asosini daromadlar va xarajatlarni hisobga olish kitoblarini "daromad-xarajat" tamoyili bo'yicha yuritish tashkil qiladi. Sug'urta tashkilotlarida xizmat ko'rsatishni turlarining shakllanishi va rivojlanishi hisob yuritish (xizmat ko'rsatish) ob'ektlarining ham, umuman hisob axborotining ham oshishiga olib kelishi muqarrar.

Shu munosabat bilan xo'jalik operatsiyalarini batafsil tizimga solish zarurati yuzaga keladi. Shuning uchun, biz sug'urta tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning avtomatlashtirilgan va buxgalteriya hisobi schyotlar rejasi amaldagi tizimining alohida schyotlarida tashkil etish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Z.E.Beknazarov O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining samaradorligini baholash ko'rsatkichlari tahlili..
2. Muallif tomonian swiss-re-institute-sigma-3-2022-en ma'lumotlari asosida ishlab chiqildi
3. Karimov A.A., Quziev I.N., Raximov M.Yu. Moliyaviy hisobotning xalkaro standartlariga o'tish: muammo v a istiqbol// "xalqaro moliya va hisob" ilmiy jurnali. № 4, avgust, 2020 yil. ISSN: 2181-1016
4. Хамдамов Б.К., Ибрагимов К.Ш. Совершенствование бухгалтерского учета в Узбекистане на основе международных стандартов финансовой отчетности. “Xalqaro moliya va hisob” ilmiy elektron jurnali. №1, fevral, 2017 yil
5. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. -М.: Финансы и статистика, 2005. - 496 с.
6. O'zbekistan Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. O'zbekistan Respublikasining qonuni xujjatlari URK-730-son, 23.11.2021 yil